

بررسی رفتار اطلاع‌یابی استادان، دستیاران و کارورزان دانشگاه علوم پزشکی اهواز

زهرا کاظمی^۱

چکیده

مقدمه. هدف از این پژوهش بررسی رفتار اطلاع‌یابی سه گروه استادان، دستیاران و کارورزان شاغل در بیمارستانهای وابسته به دانشگاه علوم پزشکی اهواز در جستجوی اطلاعات مورد نیازشان می‌باشد.

روش بررسی. روش تحقیق در این پژوهش، پیمایشی و از نوع توصیفی و تحلیلی است. شیوه‌ی گردآوری اطلاعات از طریق توزیع پرسشنامه‌ای بود، به طوری که الگوی آن از کتاب «روشهای پژوهش در کتابداری و اطلاع‌رسانی» از کریشان کومار (۱۹۸، ۱۳۷۴) با تغییراتی مانند کاستن و افزودن برخی سوالات تهیه و تنظیم گردید.

یافته‌ها. با توجه به آنکه ۷۵ درصد افراد جامعه آماری مرد هستند، نتایج به دست آمده نشان داد در ابتدا هر سه گروه جهت همگامی با پیشرفتهای تازه‌های پزشکی از مجاری غیررسمی کسب اطلاعات می‌کنند و سپس از راههای رسمی کسب اطلاعات، سود می‌جویند. استادان به منظور دستیابی به منابع مختلف اطلاعاتی و همگامی با تازه‌های پزشکی، ابتدا به مجلات پزشکی مراجعه نموده، سپس از کتابها و تک‌نگاشتها استفاده می‌کنند در صورتی که دستیاران و کارورزان ابتدا کتابها و تک‌نگاشتها و سپس مجلات پزشکی را مورد مطالعه قرار می‌دهند. مشکلات فردی در بازیابی اطلاعات جهت همگامی با پیشرفتهای تازه پزشکی برای هر سه گروه، کمبود وقت و عدم آشنایی با شیوه‌های بهره‌گیری از منابع اطلاعاتی می‌باشد. از نظر مشکلات غیرفردی (سازمانی) در مورد استادان، نخست عدم غنای مجموعه کتابخانه و سپس روزآمد نبودن مجموعه مشاهده گردید. در مورد دستیاران و کارورزان به ترتیب، روزآمد نبودن مجموعه و سپس غنی نبودن مجموعه مورد توجه بود.

نتیجه‌گیری. قابل ذکر است نتایج حاصل از پژوهشهای انجام شده در این زمینه در مورد استفاده از مجاری رسمی و غیررسمی کسب اطلاعات با نتایج برخی پژوهشها مانند سامانیان (۱۳۷۸) هماهنگ بوده ولی با نتایج برخی پژوهشها مانند Fried Lander و Kough در سال ۱۹۷۳ و Permsmith مغایرت دارد. همچنین نتایج به دست آمده در این پژوهش در خصوص منابع مختلف کسب اطلاعات با نتایج حاصل از تحقیق Osioabe در ۱۹۸۴ سازگار است.

واژه‌های کلیدی. رفتار اطلاع‌یابی، استادان، دستیاران، کارورزان

مقدمه

پزشکی علمی است که برای حفظ سلامت، بهداشت، درمان بیماریها و کاهش آلام بیماران و دردمندان به کار می‌رود و اثرات حیاتبخش آن در درمان انواع بیماریها برکسی پوشیده نیست.

توجه به شناخت نیازهای اطلاعاتی دانشجویان پزشکی و آشناسازی آنان با راههای کسب اطلاعات و منابع اطلاعاتی در مقاطع مختلف تحصیلی به آنها کمک خواهد کرد تا در هر مقطعی که هستند از جمله تحصیل، تدریس و مداوای بیماران بهتر و آگاه‌تر عمل کنند.

انسان برترین مخلوق است و این برتری در گرو مسؤولیت‌هایی است که به انسان داده شده است. از جمله‌ی این مسؤولیتها فراگیری دانش است. آنچه موجب تکامل جوامع بشری گردیده و باعث شده انسان بدوی به عصر فن‌آوری نوین سوق داده شود فراگیری دانش و به کارگیری آن در صحنه‌های مختلف علمی است.

انتقال اطلاعات از نسلی به نسل دیگر روز به روز انسان را در کشف حقایق و تسلط بر طبیعت تواناتر می‌کند. انتقال و گسترش اطلاعات در تمامی علوم از جمله علوم پزشکی باعث رشد و توسعه آن علوم خواهد شد و به ویژه در علم پزشکی اهمیت این کار بیشتر نمود پیدا می‌کند.

۱ - کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه تربیت معلم تهران

Email: z.kazemi@yahoo.com

کرد؛ چگونه استادان، دستیاران و کارورزان بیمارستانهای دانشگاه علوم پزشکی اهواز به منابع اطلاعاتی مورد نیاز دسترسی می‌یابند؟ آنها چگونه این منابع را کشف، انتخاب و مورد استفاده قرار می‌دهند؟ اینها پرسشهایی هستند که از طریق این تحقیق به آنها پاسخ داده شد. واقعیت این است که ما هنوز در مورد رفتار استفاده کنندگان از اطلاعات شناخت کافی نداریم. شاید در مورد نظامهای مدیریت اطلاعات و کاربرد آنها، آگاه باشیم اما اطلاعات ما در مورد نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی (استادان، دستیاران و کارورزان) بسیار ناچیز است. دسترسی به اطلاعات، سخت و وقت گیر است. در نتیجه جستجوی اطلاعات لزوماً باید پیرو رفتاری صحیح و مناسب و منظم باشد. بنابراین لزوم سنجش رفتار اطلاع‌یابی استادان، دستیاران و کارورزان از نظر نظام‌مندی و کفایت در استفاده از منابع و نقش تعیین‌کننده‌ی آن در کیفیت و سرعت فعالیت مورد انتظار در جهت تولید اطلاعات و بازدهی مفید، ایجاب می‌کند که شیوه‌ی ارائه خدمات اطلاعاتی از نظر کمی و کیفی به این گروهها مورد بررسی و برنامه‌ریزی منظم و مداوم قرار گیرد.

در سال ۱۳۶۶، تلاچی در تحقیق خود با عنوان استفاده دانشجویان، پزشکان عضو هیأت علمی و پژوهشگران از نمایه‌ها و چکیده‌ها در دانشگاههای علوم پزشکی ایران، تهران و شهیدبهشتی به این نتایج دست یافت؛ استفاده از این منابع در سه گروه با توجه به زمینه‌ی فعالیت و نوع نیاز، متفاوت است. مثلاً پزشکان هیأت علمی به منظور تهیه گزارش تحقیقاتی و دانشجویان برای انجام امور درسی و تهیه پایان‌نامه یا مقاله و پژوهشگران دیگر جهت پژوهش از منابع نامبرده استفاده می‌کنند. این تحقیق نشان داد شناخته‌ترین منبع برای جامعه مورد مطالعه، Index Medicus و ناشناخته‌ترین منبع طبق همین تحقیق، Science Citation Index می‌باشد (۳). در سال ۱۳۷۱، حاجبی، تحقیقی با عنوان «میزان آگاهی پژوهشگران علوم پزشکی کشور از منابع اطلاعاتی» انجام داد. هدف مطالعه، بررسی استفاده پژوهشگران از منابع اطلاعاتی و اطلاعات روزآمد بود. پژوهشگر نتیجه گرفت که اغلب دانش پژوهان مورد مطالعه با ابزارهای کتاب شناختی مانند چکیده‌ها، نمایه‌ها و کتاب‌نامه‌ها آشنایی ندارند و مجله‌ها و کتاب‌ها از پرمراجعه‌ترین منابع اطلاعاتی است. اکثر پژوهشگران مرجع‌های اصلی و عمده‌ی پزشکی را

افزایش روزافزون اطلاعات باعث شده است تا دوران معاصر را «عصر اطلاعات» نامگذاری کنند و با توجه به این رشد سریع و روزافزون اطلاعات، مسأله چگونگی جستجو و بازیابی آن مطرح می‌گردد.

با وجود حجم زیاد اطلاعات در رشته پزشکی و افزایش روزافزون آن، همچنین روشهای جدید تشخیص و درمان بیماریها، ضرورت دستیابی به اطلاعات به ویژه اطلاعات جدید در حوزه پزشکی دوچندان می‌شود زیرا ماهیت اطلاعات پزشکی به گونه‌ای است که گاه بودن یا نبودن آن، مواجه شدن با مسأله مرگ و زندگی است (۱). به دلیل این امر، دانشجویان و متخصصان رشته پزشکی ناچارند به فراگیری فعال تبدیل شده و تنها به دریافت اطلاعات اکتفا نکنند بلکه باید بتوانند اطلاعات لازم را از منابع و به روشهای گوناگون استخراج کنند. مراجعه کنندگان امروزی، خواهان دسترسی مستقیم و سریع به اطلاعات مورد نیاز در کتابخانه‌ها یا هر سازمان دیگر هستند و همین تفاوت رفتار افراد در یافتن اطلاعات، موجب ایجاد فعالیتهای و ابداعات نوین در حرفه کتابداری شده است و کتابداران ضمن تنظیم و سازماندهی اطلاعات، چگونگی استفاده از اطلاعات را به مراجعه کنندگان آموزش می‌دهند. به عبارتی جهت دستیابی موفق به مراکز اطلاع‌رسانی و سودمندی این مراکز، کتابداران باید، استفاده کنندگان را بشناسند (۲). انگیزه‌ها و هدفهای جستجوی اطلاعات آنها، ماهیت و نوع اطلاعات مورد جستجو و بالاخره روشها و ابزارهای دستیابی به اطلاعات و در یک کلمه «رفتار اطلاع‌یابی» استفاده کنندگان را بشناسند و به بررسی این مهم بپردازند.

لذا شایسته است شیوه‌های معمول کسب اطلاعات توسط پزشکان شناخته شود، زیرا شناخت شیوه‌های کسب اطلاعات توسط پزشکان و شناخت مشکلات، نیازها و نقطه‌نظرات آنها می‌تواند در شکل دهی راههای صحیح ارائه اطلاعات به آنها، بسیار با اهمیت باشد. در انجام این مهم، بررسی روشهای کسب اطلاعات پزشکان می‌تواند به تعیین یک الگوی مناسب جهت اطلاع‌رسانی و خدمات در کتابخانه‌های بیمارستانی و دانشگاهی علوم پزشکی منجر شود و می‌توان از آن به عنوان پیش‌نیاز و زمینه‌ای مناسب برای برنامه‌ریزی جهت ارائه خدمات بهینه اطلاع‌رسانی، استفاده کرد. مسأله تحقیق حاضر را می‌توان با این سؤالها بهتر بیان

روش بررسی

در این تحقیق که به منظور بررسی رفتار اطلاع‌یابی استادان، دستیاران و کارورزان دانشگاه علوم پزشکی اهواز انجام شد، از روش پیمایشی از نوع توصیفی و تحلیلی استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش استادان، دستیاران و کارورزان شاغل در شش بیمارستان وابسته به دانشگاه علوم پزشکی اهواز یعنی بیمارستانهای امام خمینی، رازی، سینا، گلستان، شفا و ابوذر می‌باشد. کل جامعه یعنی ۴۰۰ نفر مورد مطالعه قرار گرفته و نمونه‌گیری انجام نشد. این ۴۰۰ نفر، شامل استادان (۱۰۰ نفر)، دستیاران (۱۳۰ نفر) و کارورزان (۱۷۰ نفر) می‌باشند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات، پرسشنامه بود به طوری که الگوی آن از کتاب «روشهای پژوهش در کتابداری و اطلاع‌رسانی» با تغییراتی مانند کاستن و افزودن برخی سوالات تهیه و تنظیم گردید (۶). روش گردآوری اطلاعات به دو طریق حضوری (توسط پژوهشگر) و غیرحضوری (توسط منشی‌های بخشهای مربوط) در شش بیمارستان وابسته به دانشگاه علوم پزشکی اهواز و در آبان ماه ۱۳۷۸ انجام گردید که علی‌رغم پیگیری‌های مکرر پژوهشگر در دو هفته اول پس از توزیع پرسشنامه و سپس در دو ماه بعد، نهایتاً ۱۳۰ پرسشنامه (۳۱٪ کل پرسشنامه‌ها) جمع‌آوری گردید. استخراج و تجزیه و تحلیل داده‌ها به کمک بسته نرم‌افزاری کامپیوتری SPSS تحت ویندوز ۹۸ انجام شده است.

یافته‌ها

جدول شماره ۱ میانگین استفاده از منابع جهت همگامی با پیشرفت‌های تازه پزشکی در سه گروه استادان، دستیاران و کارورزان را نشان می‌دهد.

نمی‌شناسند و به طور کلی ۷۵ درصد فقط یک یا دو منبع مرجع را می‌شناسند. آنها بندرت به جستجوی کامل موضوعی می‌پردازند و در ردیابی اطلاعات مورد نیاز خود، بیشتر از همکاران کمک می‌گیرند. استفاده آنها از پایگاههای اطلاعاتی بسیار محدود است و به طور کلی از نظامهای کامپیوتری در یافتن مطلب استفاده نمی‌کنند. این پژوهش نشان داد موانع کلی در راه انجام تحقیقات عبارتند از عدم آگاهی از وجود منابع اطلاعاتی، مشغله کاری و کمبود وقت، پراکندگی نتایج تحقیقات، عدم همکاری کتابداران با محققان، کمبود منابع اطلاعاتی به زبان فارسی، ساعات محدود کار کتابخانه و دور بودن کتابخانه از محل کار است (۴).

در سال ۱۳۷۸ سامانیان در تحقیقی به تحلیل رفتار اطلاع‌یابی پزشکان شهرستان بجنورد پرداخت. یافته‌های حاصل از تحقیق نشان داد پزشکان این شهر بیشتر وقت خود را صرف مشاوره و طبابت می‌کنند و کمتر به مطالعه می‌پردازند؛ از نظر پزشکان این شهر استفاده از متون پایه و استاندارد برای کسب اطلاع، در اولویت اول و استفاده از مجلات پزشکی برای کسب اطلاعات در اولویت دوم قرار دارد و مجاری غیررسمی، برای کسب اطلاعات بیشتر مورد استفاده قرار می‌گیرند همچنین مشخص شد، نوع فعالیت و جنس بر میزان فعالیت تأثیری ندارد، اکثر پزشکان این شهر از شیوه اطلاع‌یابی در این شهرستان ناراضی هستند و وضعیت را چندان مطلوب ندانسته‌اند (۵).

در این تحقیق، منظور از رفتار اطلاع‌یابی، فعالیتهایی است که استادان، دستیاران و کارورزان جهت کسب اطلاعات از راهها و منابع اطلاعاتی مختلف انجام می‌دهند.

جدول ۱: میانگین استفاده از منابع اطلاعاتی جهت همگامی با پیشرفت‌های تازه پزشکی

منابع اطلاعاتی	منابع غیرمرجع	منابع مرجع					
		مجلات پزشکی	مراجعات پزشکی	چکیده نامه‌ها	نامه‌ها	پایان نامه‌ها	کتاب‌شناسی‌ها
استادان	۲/۲۵	۲/۷۹	۲/۰۵	۱/۹۲	۱/۵	۰/۹۵	۰/۸۱
دستیاران	۲/۶۲	۱/۹۱	۲/۲۱	۱/۲۶	۰/۹۶	۰/۶۶	۰/۹۲
کارورزان	۱/۸۶	۱/۳۵	۱/۶۷	۱/۰۸	۱/۰۸	۰/۴۷	۰/۵۷

استادان بیشتر از مجلات پزشکی و دستیاران و کارورزان بیشتر از کتابها و تک‌نگاشتها استفاده می‌کنند. مجاری اطلاعاتی مورد استفاده جهت همگامی با پیشرفتهای تازه پزشکی در مورد استادان، دستیاران و کارورزان در جدول شماره ۲ به طور کامل نشان داده شده است.

آنچه از جدول شماره ۱ می‌توان نتیجه گرفت این است که در استفاده از منابع مرجع استادان، بیشتر از مجلات پزشکی و دستیاران و کارورزان بیشتر از مراجع پزشکی استفاده می‌کنند. در مورد منابع غیرمرجع، دستیاران بیشترین استفاده را از کتابها و تک‌نگاشتها داشتند. در کل آنچه از جدول شماره ۱ برمی‌آید این است که

جدول ۲: میانگین استفاده از کانالهای اطلاعاتی مختلف جهت همگامی با پیشرفتهای تازه پزشکی

منابع اطلاعاتی	کانال رسمی کسب اطلاعات (کتابخانه)										کانالهای غیررسمی کسب اطلاعات	
گروهها کتابها و تک‌نگاشتها	مجلات پزشکی	مراجع چکیده پزشکی نامه‌ها	نماینه نامه‌ها	پایان کتاب نامه‌ها شناسی‌ها ثبت اختراع	پروانه‌های گزارش‌ها	میانگین میانگین‌ها	شرکت در سخنرانیها و سمینارها	گفتگو با متخصصان و صاحب‌نظران	میانگین	میانگین	میانگین	میانگین
استادان	۲/۲۵	۲/۷۹	۲/۰۵	۱/۹۲	۱/۵	۰/۹۵	۰/۸۱	۰/۷۳	۱/۷	۱/۶۵	۲/۲۹	۲/۲۷
دستیاران	۲/۶۲	۱/۹۱	۲/۲۱	۱/۲۶	۰/۹۶	۰/۶۶	۰/۹۲	۰/۲۵	۱/۳۴	۱/۳۴	۱/۷۶	۱/۸۶
کارورزان	۱/۸۶	۱/۳۵	۱/۰۸	۱/۰۸	۱/۰۸	۰/۴۷	۰/۵۷	۰/۵۱	۰/۷۳	۱/۰۷	۱/۴۳	۱/۴۸
جمع	۲/۲۴	۲/۰۱	۱/۹۷	۱/۴۲	۱/۱۸	۰/۶۹	۰/۷۶	۰/۴۹	-	-	۱/۸۲	-

رسمی و غیررسمی (جداگانه) محاسبه کنیم آنچه در کل نتیجه می‌شود این است که سه گروه ابتدا از مجاری غیررسمی و سپس از مجرای رسمی جهت همگامی با پیشرفتهای تازه پزشکی بهره‌مند می‌شوند. علت این امر این است که اطلاعات تازه معمولاً در سمینارها و سخنرانیها توسط افراد متخصص موضوعی که پیگیر اطلاعات جدید در رشته خاص خود هستند، جستجو می‌شود.

اما در مقایسه مورد به مورد مواد مندرج در مجرای رسمی کسب اطلاعات و مجاری غیررسمی کسب اطلاعات، مشاهده می‌شود که ترتیب استفاده از این منابع برای هر سه گروه عبارت است از: کتابها و تک‌نگاشتها با میانگین ۲/۲۴ سپس مجلات پزشکی با میانگین ۲/۰۱ و در رتبه سوم، مراجع پزشکی با میانگین ۱/۹۷.

میزان همگامی با پیشرفتهای تازه پزشکی

این پژوهش نشان داد ۶۸/۹ درصد استادان، ۴۵/۹ درصد دستیاران و ۵۳/۳ درصد کارورزان میزان همگامی خود با پیشرفتهای تازه پزشکی را در حد متوسط گزارش کرده‌اند.

لازم به ذکر است که مجاری کسب اطلاعات شامل مجاری رسمی و مجاری غیررسمی می‌باشد. مجاری رسمی کسب اطلاعات، شامل تهیه اطلاعات از طریق مراجعه به منابع چاپی مرجع و نرم‌افزارها یا مراجعه به میزمانت کتابخانه است و مجاری غیررسمی کسب اطلاعات شامل شرکت در سخنرانیها سمینارها و گفتگو با متخصصان و صاحب‌نظران می‌باشد.

همانطور که در جدول شماره ۲ مشاهده می‌شود سه گروه استادان، دستیاران و کارورزان ابتدا از مجاری غیررسمی کسب اطلاعات می‌کنند و سپس از مجرای رسمی کسب اطلاعات بهره می‌برند.

طبق جدول شماره ۲ مجرای غیررسمی کسب اطلاعات جهت همگامی با پیشرفتهای تازه پزشکی در مورد استادان با میانگین ۲/۲۹ ترجیحاً شرکت در سخنرانیها و سمینارها و در مورد دستیاران و کارورزان، به ترتیب با میانگین‌های ۱/۹۶ و ۱/۵۳، ترجیحاً گفتگو با متخصصان و صاحب‌نظران می‌باشد. در این قسمت اگر میانگین میانگین‌ها را در مورد مجاری

نکته قابل تأمل در این مورد این است که ۳۲/۴۲ درصد دستیاران و ۳۳/۲ درصد کارورزان میزان همگامی خود با پیشرفتهای تازه پزشکی را بسیار کم یا کم دانسته‌اند. جدول شماره ۳ اطلاعات کاملتری در این زمینه ارائه می‌دهد.

جدول ۳: توزیع فراوانی میزان همگامی با پیشرفتهای تازه پزشکی

میزان همگامی گروهها	بسیار کم		کم		متوسط		زیاد		بسیار زیاد		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد		
استادان	-	-	۱	۳/۴۴	۲۰	۶۸/۹۶	۷	۲۴/۱۳	۱	۳/۴۴	۳۰	۲۶/۳
دستیاران	۵	۱۳/۵۱	۷	۱۸/۹۱	۱۷	۴۵/۹۴	۷	۱۸/۹۱	۱	۲/۷۰	۳۸	۳۳/۳
کارورزان	۲	۴/۴۴	۱۳	۲۸/۸۸	۲۴	۵۳/۳۳	۶	۱۳/۳۳	-	-	۴۶	۴۰/۴
جمع	۷	۶/۳۰	۲۱	۱۸/۹۱	۶۱	۵۴/۹۵	۲۰	۱۸/۰۱	۲	۱/۸۰	۱۱۴	۱۰۰

این گروه، با پیشرفتهای تازه پزشکی بایستی مورد توجه قرار گیرد.

جدول شماره ۴ میانگین میزان استفاده از چکیده نامه‌ها و نمایه‌نامه‌های معروف پزشکی توسط گروههای مورد مطالعه در این تحقیق را نشان می‌دهد.

با توجه به یافته‌های به دست آمده از جدول شماره ۳، ملاحظه می‌شود که استادان گزینه «بسیار کم» را برگزیده‌اند و این امری مثبت است و گزینه‌های «کم» و «بسیار زیاد» نیز برابر یکدیگر، ۳/۴۴ درصد می‌باشد که با توجه به نیازی که استادان جهت روزآمدشدن اطلاعات خود در زمینه پزشکی برای تدریس، مداوا و تحقیق دارند میزان متوسط همگامی

جدول ۴: میانگین میزان استفاده از چکیده نامه‌ها و نمایه‌نامه‌های پزشکی

Excerpta Medica	Biological Abstracts	Index Medicus	Medline	چکیده‌نامه‌ها و نمایه‌نامه‌ها	گروهها
۰/۹۴	۰/۳۰	۱/۴۲	۲/۰۸		استادان
۰/۲۰	۰/۶۲	۱/۰۶	۰/۹۵		دستیاران
۰/۰۳	۰/۳۱	۰/۳۲	۰/۴۸		کارورزان
۰/۳۹	۰/۴۱	۰/۹۳	۱/۱۷		میانگین میانگین‌ها

کارورزان در هنگام استفاده از چکیده نامه و نمایه‌نامه‌های پزشکی در مرحله اول از Medline و سپس به ترتیب از Excerpta و Biological Abstracts، Index Medicus استفاده می‌کنند.

موانع و مشکلات استادان، دستیاران و کارورزان در اطلاع‌یابی جهت همگامی با پیشرفتهای تازه پزشکی
شیوه اطلاع‌یابی افراد یا اصطلاحاً رفتار اطلاع‌یابی آنها مسلماً می‌تواند تحت تأثیر مشکلات و موانع واقع در مسیر جستجو قرار گیرد. این مشکلات را می‌توان به دو دسته تقسیم کرد:

گزینه‌های مورد نظر در پاسخ به سؤال «میزان استفاده از چکیده نامه‌ها و نمایه‌نامه‌های پزشکی» عبارتند از: «هرگز استفاده نمی‌کنم»، «بندرت استفاده می‌کنم»، «گاهی استفاده می‌کنم» و «غالباً استفاده می‌کنم» است که به ترتیب با ۰ و ۱ و ۲ و ۳ و ۴ نشان داده شده است.

جدول شماره ۴ نشان می‌دهد که استادان در استفاده از چکیده‌نامه‌ها و نمایه‌نامه‌های پزشکی، بیشترین استفاده را به ترتیب از Medline، Index Medicus، Excerpta Medica و Biological Abstracts به عمل می‌آورند. در مورد دستیاران به ترتیب Index Medicus، Medline،

ارائه خدمات مناسب توسط کتابداران، نبود کتابها و مجله‌های کافی جدید در کتابخانه‌ها، نبود امکانات و فن‌آوری‌های پیشرفته اطلاع‌رسانی از قبیل جستجوی کامپیوتری اطلاعات و غیره است.

اول، مشکلات فردی که مربوط به ناتوانی و عدم مهارت‌های فردی در مورد شیوه‌های بهره‌گیری از کتابخانه و کمبود وقت می‌باشد و دوم، مشکلات مربوط به کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی در ارائه خدمات اطلاع‌رسانی است از جمله؛ عدم

جدول ۵: توزیع فراوانی و مشکلات فردی و غیرفردی (سازمانی) در بازیابی اطلاعات جهت همگامی با پیشرفتهای تازه پزشکی توسط سه گروه مورد بررسی

موانع و مشکلات موجود		موانع و مشکلات فردی		موانع و مشکلات غیرفردی (سازمانی)	
گروه‌ها	عدم آشنایی با شیوه‌های بهره‌گیری از منابع	کمبود وقت	عدم خدمات مناسب کتابدار	نبود کتب کافی	نبود کتب جدید
تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
استادان	۱۸	۶۰	۲۴	۸۰	۲۴
دستیاران	۱۷	۴۴/۷	۳۲	۸۴/۲	۱۷
کارورزان	۲۶	۵۶/۵	۳۶	۷۸/۳	۲۱

کتب جدید را به عنوان عمده‌ترین مشکل غیرفردی در بازیابی اطلاعات، اظهار داشته‌اند.

در این رابطه پرسشهایی از جامعه مورد پژوهش جهت شناخت مشکلات موجود آنها صورت گرفت که با مشاهده جدول شماره ۵ می‌توان به یافته‌های تحقیق در این زمینه دست یافت:

بحث

در پژوهش حاضر در بررسی رفتار اطلاع‌یابی سه گروه از نظر استفاده از مجاری اطلاعاتی مختلف در هنگام جستجوی اطلاعات جهت همگامی با پیشرفتهای تازه پزشکی، نشان می‌دهد هر سه گروه ابتدا استفاده از مجاری اطلاعاتی غیررسمی و سپس استفاده از مجاری اطلاعاتی رسمی را گزارش کرده‌اند.

در جدول شماره ۵، به علت امکان پاسخگویی همزمان به گزینه‌ها توسط پاسخگویان، جمع کل در ردیف‌های افقی در گروه استادان از عدد ۳۰، در گروه دستیاران از عدد ۳۸ و در گروه کارورزان از عدد ۴۶ بیشتر می‌باشد.

موانع و مشکلات فردی

در این قسمت، مجرای غیررسمی کسب اطلاعات برای استادان، ترجیحاً شرکت در سخنرانیها و سمینارها و در مورد دستیاران و کارورزان، ترجیحاً گفتگو با متخصصان صاحب‌نظر می‌باشد.

جدول شماره ۵، نشان می‌دهد که بیشترین درصد مشکلات فردی در هر سه گروه، ۸۰ درصد استادان، ۸۴/۲ درصد دستیاران و ۷۸/۳ درصد کارورزان «کمبود وقت» می‌باشد و در خصوص مشکل «عدم آشنایی با شیوه بهره‌گیری از منابع» ۶۰ درصد استادان، ۴۴/۷ درصد دستیاران و ۵۶/۵ درصد کارورزان را شامل می‌شود.

موانع و مشکلات غیرفردی (سازمانی)

دلیل استفاده از مجاری غیررسمی جهت کسب اطلاعات (در رتبه اول برای همگام شدن با پیشرفتهای تازه پزشکی) را می‌توان اطلاعات جدید ارائه شده در سمینارها و اطلاعات جدید افراد متخصص در هر رشته دانست چرا که افرادی که متخصصین موضوعی خاص هستند، بیشتر پیگیر اطلاعات جدید در رشته خاص خود می‌باشند. در مورد استفاده از منابع اطلاعاتی مختلف استادان، ابتدا از

جدول شماره ۵ نشان می‌دهد که عمده‌ترین مشکلات غیرفردی استادان، یعنی ۸۶/۷ درصد، مساله نبود کتب و مجلات کافی از طرف آنها اعلام شده است. اکثر دستیاران، (۶۵/۸ درصد)، کمبود کتب کافی و ۷۶/۱ درصد کارورزان، نبود

همچنین در سال ۱۹۷۳ Kough نشان داد که بعد از مطالعه، تماس با همکاران، دومین مجرای کسب اطلاعات می‌باشد (۸).

در سال ۱۹۷۸ Permsmith در تحقیقی که نیازهای اطلاعاتی پزشکان در کشورهای در حال توسعه را بررسی می‌کرد نشان داد که پزشکان ممالک در حال توسعه مانند تایلند جهت کسب اطلاعات بیشتر بر مجموعه کتابخانه تاکید دارند و تماس با همکاران که یک مجرای غیررسمی جهت کسب اطلاعات است در مرتبه‌ی دوم قرار دارد (۹).

در سال ۱۳۷۸، سامانیان در تحقیق «تحلیل رفتار اطلاع‌یابی پزشکان بجنورد» نشان داد که مجرای غیررسمی برای کسب اطلاعات بیشتر مورد استفاده است (۵).

نتایج حاصل از پژوهش حاضر مبین این مطلب است که نخستین مجرای کسب اطلاعات در مورد هر سه گروه، مجرای غیررسمی و سپس مجرای رسمی می‌باشد به این ترتیب نتایج پژوهش حاضر با نتایج برخی پژوهشها هماهنگ می‌باشد. شاید یکسان نبودن نتایج پژوهش حاضر در مورد استفاده از مجرای رسمی و غیررسمی کسب اطلاعات با برخی پژوهشهای انجام شده در این زمینه به این دلیل باشد که پژوهشهای قبلی مورد استفاده از پروانه ثبت اختراع، گزارشها و پایان نامه‌ها را بررسی نکرده باشند و شاید مغایرت نتایج پژوهش ما با دیگران به دلیل لحاظ کردن این موارد علاوه بر کتاب و مجله باشد.

در مورد منابع مختلف کسب اطلاعات، نتایج به دست آمده در پژوهش حاضر، نتایج حاصل از تحقیق Osiope را تایید می‌کند (۱۰).

Osiope در ۱۹۸۴ در تحقیقش به این نتیجه رسید که استادان جهت کسب اطلاعات، ابتدا از مجلات پزشکی و سپس از متون و تک نگاشتها استفاده می‌کنند در حالیکه دانشجویان پزشکی در مسیر جستجوی اطلاعات ابتدا از متون و تک نگاشتها و سپس از مجلات پزشکی استفاده می‌کنند.

پیشنهادات

در این رابطه، پیشنهادهای زیر به مسؤولین امر ارائه می‌گردد:
۱- آموزش کارمندان کتابخانه‌های پزشکی جهت بالابردن سطح مهارتها و روزآمد کردن دانش آنها، این امر موجب تأمین رضایت استفاده کنندگان و کسب اطلاعات مناسب توسط آنها می‌شود.

مجلات پزشکی و سپس از کتابها و تک نگاشتها و دستیاران و کارورزان ابتدا از کتابها و تک نگاشتها و سپس از مراجع پزشکی استفاده می‌کنند.

در بررسی رفتار اطلاع‌یابی استادان، دستیاران و کارورزان در هر سه گروه استفاده از مجرای غیررسمی کسب اطلاعات که شامل گفتگو با همکاران و متخصصان و شرکت در سمینارها می‌باشد در رتبه اول قرار دارد و استفاده از مجرای رسمی کسب اطلاعات، کتابخانه‌ها در رتبه دوم می‌باشد. اما در توجیه اینکه اولین مجرای کسب اطلاعات در هر سه گروه، مجرای غیررسمی می‌باشد می‌توان ادعان داشت که با شرکت در سخنرانیها و سمینارها و با گفتگو با همکاران پزشک، اطلاعات سریعتر و آسانتر منتقل می‌گردد و با توجه به موضوع سمینارها یا تخصص موضوعی همکاران پزشک، می‌توان به راحتی اطلاعات جدید مربوط به موضوعات مورد نیاز را به دست آورد البته اگر با شرکت در سمینارها و یا گفتگو با همکاران اهداف فرد تأمین نشد سپس از کتابخانه استفاده می‌کنند. از طرفی متوجه شدیم برای استفاده از مجرای رسمی کسب اطلاعات استادان ابتدا از مجلات پزشکی و دستیاران و کارورزان، ابتدا از تک نگاشتها بهره می‌جویند که در توجیه این مطلب می‌توان گفت استادان به جهت روزآمدشدن برای تدریس، پژوهش و مداوای بیماران به طور اصولی بایستی استفاده از مجلات پزشکی که محتوای جدیدتری نسبت به کتابها دارند در رتبه اول باشد و دستیاران و کارورزان به دلیل گذراندن دوره‌های آموزشی نیاز بیشتری به مطالعه تک نگاشتها جهت آشنایی کلی با علم پزشکی و نظریات ثابت شده و قطعی دارند. در این قسمت جهت مقایسه نتایج حاصل از پژوهش حاضر در مورد رفتار اطلاع‌یابی استادان، دستیاران و کارورزان دانشگاه علوم پزشکی اهواز در زمینه استفاده از مجاری و منابع مختلف اطلاعات با نتایج پژوهشهای انجام شده به ذکر نتایج برخی از پژوهشها می‌پردازیم؛

در مورد مجرای کسب اطلاعات در سال ۱۹۷۳ Lander Fried در تحقیقی به منظور مشخص نمودن مجرای اطلاعاتی مورد نیاز پزشکان به این نتیجه رسید که افرادی که در امور پژوهشی فعالیت دارند بیشتر از مجرای رسمی و کسانی که به جنبه‌های عملی می‌پردازند بیشتر از مجرای غیررسمی استفاده می‌کنند (۷).

دانشجویان پزشکی جهت آگاه شدن از منابع جدید و اعلام موارد مورد نیاز.

۶ - تهیه کتابشناسی کاملی از مجموعه کتابخانه‌های بیمارستانی و فرستادن فهرست آنها به کتابخانه‌های سایر بیمارستانها و همچنین فرستادن فهرست منابع جدید.

۷ - تهیه فهرست کامپیوتری مناسب.

۲ - استفاده از تخصص کارشناسان ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی در امر آموزش مراجعین در استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی مانند مدلاین.

۳ - آموزش شیوه استفاده از منابع عمده مرجع پزشکی، شیوه استفاده از نمایه‌نامه‌ها و چکیده‌نامه‌های پزشکی به صورت سخنرانی و نمایش شیوه‌ی کار با این منابع.

۴ - مجموعه‌سازی صحیح و به موقع از طریق تعیین و دریافت نیاز استفاده‌کنندگان از کتابخانه‌های بیمارستانی.

۵ - توزیع منظم و مستمر کاتالوگ‌های پزشکی به استادان و

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۳/۷/۱

تاریخ تصویب مقاله: ۱۳۸۳/۱۱/۱۹

منابع

- ۱ - حری، عباس. مروری بر اطلاعات و اطلاع‌رسانی. تهران: دبیرخانه هیئت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور، ۱۳۷۲. ص ۸۵.
- ۲ - در باغ عنبران، جعفر. بحثی نظری در باب بررسی استفاده‌کنندگان. کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۳۷۷؛ شماره ۳: ص ۱۴-۳۵.
- ۳ - طلاچی، هما. استفاده دانشجویان، پزشکان عضو هیئت علمی و پژوهشگران از نمایه‌نامه‌ها و چکیده‌نامه‌ها در دانشگاه‌های علوم پزشکی ایران، تهران و شهیدبهشتی. [پایان نامه فوق لیسانس علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی] تهران: دانشگاه علوم پزشکی ایران، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، ۱۳۶۶.
- ۴ - حاجبی، رابعه. میزان آگاهی پژوهشگران علوم پزشکی کشور از منابع اطلاعاتی. [پایان نامه فوق لیسانس علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی] تهران: دانشگاه علوم پزشکی ایران، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، ۱۳۷۱.
- ۵ - سامانیان. مصیب. تحلیل رفتار اطلاع‌یابی پزشکان شهرستان بجنورد. فصلنامه کتاب، ۱۳۷۸؛ جلد ۱۰، شماره ۲: ص ۸۹، ۱۰۰.
- ۶ - کومار، کریشان. روشهای پژوهش در کتابداری و اطلاع‌رسانی. ترجمه فاطمه رهادوست و فریبرز خسروی. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۴.
- 7- Friedlander, Janet. "Clinicians Search for Information". *JASIST* 1973; 24:65-69.
- 8- Kough, W. "Are Hospital Libraries Meeting Physicians Information Needs. *SPECLIBR* 1973; 64: 222-227.
- 9- Permsmith L. "The information needs of Academic Medical Scientists at chulanko Qkorin". *B MED LIBR ASSOC*, 1998; 7: 383-87.
- 10- Osiobe SA. A Study of the use of information source by medical faculty staff in Nigerian universities". *J INFORM SCI*, 1986; 12(4): 177-183.